

UDK: 342.72/.73
pregledni članak
primljen 8. ožujka 2006.

Viktorija Mihić, dipl. iur.,
mlađi asistent Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE U RAZUMNOM ROKU

Obrađivanjem odredbe čl. 6. st. 1. Europske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama (dalje - Konvencija), da svatko ima pravo da sud u razumnom roku odluči o njegovim pravima i obvezama građanske prirode, autorica nastoji ukazati na bitnost ove odredbe jer su za brzo i djelotvorno suđenje zainteresirani i društvo i pojedinac o kome se radi.

Tri se momenta obično navode kao relevantna za utvrđivanje je li postupak trajao predugo: 1. složenost postupka; 2. ponašanje podnositelja prijave; 3. ponašanje države.

Opći interes i zahtjev pravičnog suđenja je da se dođe do pravične odluke u razumnom roku. Pravo na pravično suđenje u razumnom roku je ustavno načelo u Bosni i Hercegovini. U skladu s Ustavom Ustavni sud ima ulogu zaštitnika ovoga temeljnog načela.

Ključne riječi: pravo na pravično suđenje, razuman rok, složenost predmeta, ponašanje podnositelja prijave, ponašanje države.

1. UVOD

Ljudska prava i temeljne slobode određene su odredbama Ustava Bosne i Hercegovine kao Aneksa 4 i 6 Daytonskog mirovnog sporazuma. U čl. 2., st. 1. Daytonskog mirovnog sporazuma (dalje – Dayton) određeno je da će se u Bosni i Hercegovini i oba entiteta osigurati najveću razinu međunarodno priznatih ljudskih prava i temeljnih sloboda. U tu svrhu postojat će Komisija za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu, kao što je predviđeno u Aneksu 6 Općeg okvirnog sporazuma. Što se tiče međunarodnih standarda, u čl. 2., st. 2. Daytona određeno je da će se prava i slobode navedene u Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i njezinim protokolima izravno primjenjivati u Bosni i Hercegovini. Oni će imati prioritet nad svakim drugim zakonom. Dalje čl. 2., st. 3. Daytona navodi da će sve osobe unutar teritorija Bosne i Hercegovine uživati pobrojana prava i slobode:

1. Pravo na život;
2. Pravo da ne bude podvrgnut torturi ili nehumanom ili ponižavajućem tretmanu ili kazni;
3. Pravo da ne bude podvrgnut ropstvu ili poniznosti ili obavljanju prisilnog ili obveznog rada;

4. Pravo na slobodu i sigurnost;
5. Pravo na pravično suđenje u građanskim i kaznenim stvarima i druga prava u vezi s kaznenim postupkom;
6. Pravo na privatan i obiteljski život, dom i prepisku;
7. Pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti;
8. Slobodu izražavanja;
9. Slobodu mirnog okupljanja, slobodu udruživanja s drugima;
10. Pravo na ženidbu i osnivanje obitelji;
11. Pravo na imovinu;
12. Pravo na obrazovanje;
13. Pravo na slobodu kretanja i prebivališta.

U čl. 2. st. 6. Daytonu je određeno da će Bosna i Hercegovina i svi sudovi, agencije, vladini organi i instrumenti kojima entiteti upravljaju ili unutar entiteta primjenjivati i pridržavati se ljudskih prava i sloboda navedenih u čl. 2. st. 2. Daytonu.

U Federaciji Bosni i Hercegovini kao jednom od entiteta BiH u Ustavu su također zajamčena osnovna ljudska prava i slobode.¹ Ustavna odredba o obvezi usuglašavanja Ustava BiH i Ustava FBiH s Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i sloboda, ključna je za ukupni razvoj demokratskih institucija u Bosni i Hercegovini. Tako su, zapravo, na « mala vrata » u Ustav BiH uvedena sva velika načela europske pravne misli i političke tradicije.² Na ovaj način građanima je zajamčeno pravo na pravično suđenje kao jedno od temeljnih prava ljudskog dostojanstva da može tražiti zaštitu pravosudnih institucija u slučaju kršenja ili ugrožavanja subjektivnih prava.

Suvremeni razvoj prava i sloboda otvorio je mogućnost zaštite osnovnih načela opstojnosti. Na međunarodnoj razini je omogućio građanima zaštitu na globalnoj i regionalnoj osnovi. Kada govorimo o problematici ljudskih prava i sloboda u današnjem svijetu, zapažamo promišljanja koja upućuju na svojevrsnu lakoću donošenja, odnosno usvajanja mnogobrojnih deklaracija o slobodama i pravima, s jedne strane, i s druge strane često još lakše kršenje i nepoštivanje tih istih sloboda i prava.³ Na međunarodnoj razini temeljna ljudska prava i slobode štite se Općom deklaracijom o ljudskim pravima, koju je Opća skupština Ujedinjenih naroda usvojila 10. prosinca, 1948. U njoj su uz građanska i politička definirana i neka ekonomska, socijalna i kulturna prava.⁴ Što

¹ U čl. 2. *Ustava Federacije Bosne i Hercegovine* (Službene novine FBiH br. 1/94), navodi se da će Federacija osigurati primjenu najviše razine međunarodno priznatih prava i sloboda. Sve osobe unutar teritorija Federacije BiH uživaju sljedeća prava: 1. Pravo na život; 2. Pravo na slobodu time da su uhićenje i pritvor dopustivi samo po zakonu; 3. Pravo na jednakost pred zakonom; 4. Pravo na slobodu glede diskriminacije temeljem rase, boje kože, spola, jezika, vjere i uvjerenja, političkih i drugih stavova, nacionalnog i socijalnog podrijetla; 5. Pravo na pravičan postupak; 6. Pravo na zabranu mučenja, te okrutnog i nehumanog postupka ili kažnjavanja; 7. Pravo na privatnost; 8. Pravo na slobodu kretanja; 9. Pravo na azil; 10. Pravo na zaštitu obitelji i djece; 11. Pravo na imovinu; 12. Pravo na slobodu govora, tiska, mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti; 13. Politička prava.

² Vidi SADIKOVIĆ, Č., *Ustav B i H i Europska konvencija – Usklađivanje Ustava BiH s Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava*, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, XLVI – 2003., (dalje - SADIKOVIĆ), str. 459. – 476.,

³ Podrobnije o tome MILJKO, Z., *Perspektive za implementaciju Daytonskog sporazuma s obzirom na ljudska prava*, Zbornik radova XI; Sveučilište u Mostaru, Pravni fakultet, Mostar 1998., (dalje - MILJKO), str. 191.

⁴ Pogledaj DEGAN, V. Đ., *Međunarodno pravo*, Rijeka, 2000., (dalje - DEGAN), str. 504.

se tiče regionalne razine – iako se Europska konvencija u Bosni i Hercegovini primjenjuje posredstvom Daytonskog sporazuma (Aneks 4 i 6), prijem Bosne i Hercegovine u Vijeće Europe 8. travnja 2002. godine otvorio je put građanima Bosne i Hercegovine da se obraćaju Europskom sudu za ljudska prava u Strasbourgu ukoliko smatraju da su im prava i slobode zajamčeni tom Konvencijom povrijeđeni ili ugroženi i ukoliko su iscrpili sva domaća pravna sredstva.

2. EUROPSKO PRAVO

2. 1. EUROPSKO GRAĐANSKO POSTUPOVNO PRAVO

Za državljane Bosne i Hercegovine od osobitog je značenja europska tradicija zaštite ljudskih prava i sloboda, pošto zemljopisno, kulturološki i povijesno pripadaju europskom krugu.

Europsko pravo *krovni* je izraz za više pravnih poredaka, međusobno višestruko isprepletenih. Tako postoje različiti oblici regionalne suradnje između europskih država u različitim oblastima. Koncentracija interesa prema Europskoj uniji s tri zajednice daje pečat europskom pravu u užem smislu. Europski sud koji je nastao u tom procesu jest Sud ili Sud Pravde (Court of Justice)⁵, ima sjedište u Luksemburgu i zadnju riječ o svim pravnim pitanjima iz područja prava Europskih zajednica. Građanskog procesnog prava Europske unije još nema kao nadnacionalnog sustava procesnih pravila, ono je međunarodno građansko procesno pravo, odnosno pravna grana u nastajanju. Dva kamena temeljca nove grane prava koja će se nastaviti razvijati postavljena su pravilima o nadležnosti i postupku Europskog Suda Pravde, s jedne strane, i pravilima Briselske konvencije o nadležnosti i izvršenju sudskih odluka iz 1968. godine i Uredbe (EC No. 44/2001. of 22 Decembre 2000.) o nadležnosti, priznanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim predmetima.⁶ Razliku prema uobičajenom (klasičnom) pojmu građanskog procesnog prava⁷ valja odmah podvući - domena ovog specifičnog međunarodnog procesnog prava uža je od uobičajenog klasičnog pojma. Građansko procesno pravo Europske unije je sustav procesnih pravila određenih međunarodnim ugovorom, odlukama Suda Pravde i nacionalnim pravom država – članica, kojima se uređuje nadležnost nacionalnih sudova država – članica Europske unije, postupak nacionalnih sudova u slučaju višestruke litispendencije te uvjeti i postupak međusobnog priznanja i izvršenja odluka nacionalnih sudova u određenim građanskim i trgovačkim stvarima.⁸ Europsko građansko procesno pravo u širem smislu obuhvaća procesna pravila u Europskim organizacijama koje stoje uz bok Europskoj uniji, posebice Vijeće Europe s Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i sloboda⁹, Zapadnoeuropska unija, Europska or-

⁵ Vidi MISITA, N., *Osnovi prava Europske unije*, Sarajevo, 2002. (dalje – MISITA), str. 485. - 486.

⁶ Šire o tome STANIVUKOVIĆ, M., *Građansko procesno pravo Europske unije*, Pravni život br. 12. godina 1995., str. 639. - 653.

⁷ Građansko procesno pravo je sustav pravnih pravila kojima se regulira sudsko ostvarenje zaštite povrijeđenih i ugroženih subjektivnih građanskih prava koja proistječu iz određenih građanskopravnih odnosa. Vidi KANDARE, B. ČIZMIĆ, J., *Priručnik iz građanskog parničnog procesnog prava*, Mostar, 1996., (dalje – KANDARE - ČIZMIĆ), str. 14.

⁸ Vidi RAKIĆ - VODINELIĆ, V., *Građansko procesno pravo Europske unije*, Beograd, 1998., str.17. - 18.

⁹ Najvažnija procesna pravila određena Konvencijom su sadržana u odredbama čl. 6. i čl. 13. Konvencije.

ganizacija za sigurnost i suradnju, Europsko udruženje za slobodnu trgovinu – EFTA. Pojedini pravni poredci koji se nalaze ispod krova europskog prava u širem smislu imaju vlastite krajnje ciljeve. Vijeće Europe podržava "paneupsku" tradiciju koja se temelji na ideji duhovno – povijesnog jedinstva europskih država, zbog koje su one upućene na međusobnu suradnju. Ideja o zajedničkim vrijednostima utemeljena na načelima pravne i socijalne države premošćuju heterogenost koja postoji među državama članicama u političkoj i gospodarskoj oblasti.¹⁰

2.2. VIJEĆE EUROPE

Smrt i patnje ljudi, razaranje gradova i naselja tijekom Drugog svjetskog rata naglani su europske lidere da preuzmu korake kako bi se osigurali da se to više nikada neće dogoditi. Kao odgovor na raniji prijedlog Winstona Churchilla vlade deset europskih zemalja održala su sastanak u Londonu 5. svibnja 1949. kako bi osnovali Vijeće Europe s ciljem zajedničkog djelovanja ka većem jedinstvu zemalja članica kroz sporazume i zajedničke akcije u ekonomskom, socijalnom, znanstvenom, pravnoj i administrativnoj oblasti te u očuvanju i daljem unapređenju ljudskih prava i sloboda.¹¹

Vijeće Europe (*Council of Europe*) najstarija je europska organizacija osnovana 1949. godine radi promicanja jedinstva i suradnje u Europi. Sjedište Vijeća Europe je u Strasbourgu. Okuplja 44 europske države, Bosna i Hercegovina je od 24. travnja 2002. u punopravnom članstvu, a Republika Hrvatska od 6. studenog 1996. Vijeće Europe zalaže se za socijalnu, pravnu, političku suradnju i kulturu u Europi. Njegove se aktivnosti protežu na zaštitu ljudskih prava i sloboda, demokraciju, očuvanje i zaštitu europskog kulturnog identiteta. Usto, Vijeće Europe pomaže državama srednje i istočne Europe u društvenim reformama.¹² Osnovano je sa širokom lepezom zadataka na regionalnoj osnovi sve u cilju promicanja demokracije i punom poštivanju prirodnih prava.¹³ Tragedija Drugog svjetskog rata uvjerila je Europljane u potrebu za slobodnom ujedinjenom Europom, gdje će svačiji interesi biti poštovani. Bio je to razlog za osnivanje Vijeća Europe koji je postao brana ugnjetavanju i opasnosti od diktature.¹⁴

2. 2. 1. Europski sud za ljudska prava

Zajedno s napredovanjem Bosne i Hercegovine u procesu europske integracije¹⁵ raste potreba za poznavanjem djelokruga i prakse europskih sudova - Europskog suda za ljudska prava (dalje – Sud) i Europskog suda pravde.

¹⁰ Šire o tome kod HERDEGEN, M., *Europsko pravo*, Rijeka, 2003. (dalje - HERDEGEN), str. 7.

¹¹ Vidi JAMIESON, J. R., *Ljudska prava svaki dan*, Informativni centar za ljudska prava, Strasbourg, 1996. (dalje - *Ljudska prava svaki dan*), str. 4. – 10.

¹² Vidi <http://www.imo.hr/europa/publikacije/knjige/eurocd/4/eu-4-1.html>

¹³ Vidi DEGAN, o. c., str. 462.

¹⁴ Pogledaj *Human Rights Course on the ECHR and its application in Bosnia and Hercegovina*, 27. 09. - 01. 10., Mostar, str. 5

¹⁵ Europska integracija ima uži i širi smisao. Europsko pravo u užem smislu obuhvaća Europsku uniju, to jest tri stupa. Tri zajednice - Europska zajednica za ugljen i čelik, Europska zajednica i Europska zajednica za atomsku energiju čine prvi i najvažniji stup, zajednička vanjska i sigurnosna politika čine drugi stup, pravosuđe i unutarnji poslovi čine treći stup. Europski sud koji je nastao u tom procesu jest Sud ili Sud Pravde ...

Europski sud za ljudska prava je ustanovljen radi osiguranja poštivanja obveza koje su države potpisnice Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava njome preuzele.

Postupci u kojima se njegova zadaća ostvaruje su postupci po međudržavnim zahtjevima, postupci po individualnim zahtjevima te savjetodavna mišljenje o pravnim pitanjima glede tumačenja Konvencije i njezinih protokola.¹⁶ Europski sud je neovisno sudsko tijelo koje ima sjedište u Strasbourgu, ali ako sud to smatra djelotvornim, može svoje funkcije obavljati bilo gdje drugo na teritoriju država članica Vijeća Europe.¹⁷ Iako su presude Suda obvezujuće samo u odnosu na državu koja je u danom predmetu odgovorna strana, karakter presuda Suda često nadilazi državne granice i utječe na zakonodavstvo i sudsku praksu i drugih država potpisnica Konvencije.¹⁸ Europski sud za ljudska prava nije vrhovni sud u odnosu na pravosudne sustave država ugovorenica. Sud ne može mijenjati odluke koje su donijele ili usvojile javne vlasti ili domaći sudovi, niti može davati upute zakonodavnim tijelima, niti obavlja bilo kakav apstraktni nadzor nad domaćim zakonodavstvom ili pravosudnom praksom. Sud isključivo ispituje konkretne predstave da bi ustanovio je li došlo do kršenja zahtjeva Konvencije.¹⁹

Iz slova i duha Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava izlazi da ovlaštenici ljudskih prava koji kao takvi mogu tražiti odgovarajuću zaštitu pred Europskim sudom su: države članice (čl. 33. Konvencije)²⁰ i pojedinci (čl. 34. Konvencije).²¹ Što se tiče obveznika ljudskih prava, to u svakom slučaju mogu biti samo države i to države koje su članice Konvencije kao jednog međunarodnog ugovora.²²

... (Court of Justice) ima zadnju riječ o svim pravnim pitanjima iz područja prava Europskih zajednica. Europsko pravo u širem smislu obuhvaća međudržavne suradnje koje stoje uz bok Europske unije osobito Vijeće Europe. Vidi HERDEGEN, o. c., str. 7. i MISITA, o. c., str. 41. - 42. i str. 485. - 486.

¹⁶ Šire o tome MARIČIĆ, D., *Europski sudovi*, Hrvatska pravna revija god. III. Br. 5, Zagreb, 2003. (dalje - MARIČIĆ), str. 75.

¹⁷ Pogledaj VAN DIJK, P.-VAN HOOFF, G. J. H. u suradnji s HERINGA, A. W.-SCHOKKENBROEK, J. C. C.-VERMEULEN, B. P. - VIERING, M. L. W. M. - ZWAAK, L. F., *Teorija i praksa Europske konvencije o ljudskim pravima*, Sarajevo, 2001. (dalje - VAN DIJK), str. 29. - 33.

¹⁸ Vidi CARSS - FRISK, M., *Vodič za implementaciju člana I. Prvog protokola Europske konvencije o ljudskim pravima*, Sarajevo, 2002., str. 6.

¹⁹ Šire o tome MOLE, N. - HARBY, C., *Vodič za primjenu čl. 6. europske konvencije o ljudskim pravima*, Sarajevo, 2005. (dalje - MOLE), str. 6.

²⁰ Međudržavni sporovi- čl. 33. Konvencije glasi: Svaka visoka strana ugovorenica može ukazivati Sudu na svaku povredu odredbi Konvencije ili protokola uz nju koju je navodno počinila neka druga strana ugovorenica. Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda izmijenjena i dopunjena Protokolom br. 11., Rim, 4. XI. 1950. Tekst ove konvencije je izmijenjen prema odredbama Protokola br. 3. (ETS, No. 45.), koji je stupio na snagu 21. 9. 1970. Protokol br. 5. (ETS, No. 55.), koji je stupio na snagu 20. 12. 1971. i Protokol br. 8. (ETS, No. 118.), koji je stupio na snagu 1. siječnja 1990. i također uključio tekst Protokola br. 2. (ETS, No. 44.), koji je u skladu s čl. 5. st. 3. istog bio integralni dio ove Konvencije od njenog stupanja na snagu 21. rujna 1970. Sve odredbe koje su bile izmijenjene ili dodane ovim Protokolima zamijenjene su Protokolom br. 11. od datuma njegovog stupanja na snagu 1. studenog 1998. Od tog datuma protokol br. 9. (ETS, No. 140.), koji je stupio na snagu 1. 10. 1994. je ukinut. Vidi COUNCIL OF EUROPE, Priručnik za učenike, *Kurs ljudskih prava o Europskoj konvenciji o ljudskim pravima i njenoj primjeni u Bosni i Hercegovini*, 27. 9. - 1. 10. 2004., Mostar, (dalje - KURS LJUDSKIH PRAVA), str. 9.

²¹ Pojedinačne predstave - čl. 34. Konvencije glasi: Sud može da prima predstave od svake osobe, nevladine organizacije ili grupe osoba koje tvrde da su žrtve povrede prava ustanovljenih Konvencijom ili protokolima uz nju, učinjene od strane neke visoke strane ugovoranice. Visoke strane ugovorenice obvezuju se da ni na koji način ne ometaju stvarno rješavanje ovog prava. Vidi KURS LJUDSKIH PRAVA, o. c., str. 9. - 10.

²² Šire o tome SADIKOVIĆ, Č., *Europsko pravo ljudskih prava*, Sarajevo, 2001. (dalje - EUROPSKO PRAVO LJUDSKIH PRAVA), str. 142.

3. PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Prema odredbi čl. 6. st. 1. Europske konvencije o ljudskim pravima određeno je da prilikom utvrđivanja građanskih prava i obveza svatko ima pravo na pravično suđenje i javnu raspravu u razumnom roku pred neovisnim i nepristranim, zakonom ustanovljenim, sudom.²³

Za čl. 6. Konvencije može se reći da je osnovno pravo koje sadrži Konvencija i povlači mnoga pitanja koja potpadaju pod nadležnost sudova.²⁴ U demokratskim pravnim sustavima pravo na pravično i javno suđenje jedno je od važnijih prava. Stupanj ostvarenja ovog prava ujedno pokazuje stupanj demokracije i vladavine prava u konkretnom društvu. Vladavina prava ujedno je jedno od važnijih pitanja za daljnju budućnost Bosne i Hercegovine i sudbinu svih ljudi koji u njoj žive. Pravo na pravično suđenje je odrednica kvalitete pojma vladavine prava. Zbog toga, u cilju usklađivanja domaćeg pravnog poretka s Konvencijom, u tijeku je reforma pravosuđa koja obuhvaća zakonodavni i organizacijski okvir i čiji je cilj što cjelovitija vladavina prava.²⁵

3.1. RAZUMAN ROK

1. Načelo ekonomičnosti²⁶ jedno je od osnovnih pravila za svaku društvenu aktivnost.

Ono traži da se za što manje utroška vremena, društveno korisnog rada i materijalnih sredstava postigne što povoljniji rezultat. Načelo ekonomičnosti u procesnom pravu javlja se kao postulat sudske zaštite²⁷ te kao osobina radne metode koju sudovi primjenjuju u postupku.

Sud je dužan nastojati da se postupak provede bez odugovlačenja u razumnom roku i sa što manje troškova.²⁸

Odredba čl. 6. st. 1. Europske konvencije o ljudskim pravima garantira svakom pravo na pravično suđenje u razumnom roku. Sud smatra da je cilj ove garancije zaštita "svih strana u postupku pred sudom.... protiv pretjeranih proceduralnih kašnjenja".²⁹

²³ Vidi TARSCHYS, D., *Kratki vodič kroz Europsku konvenciju o ljudskim pravima*, Council of Europe, Strasbourg, 1998. (dalje – TARSCHYS), str. 37.

²⁴ Tako i šire o tome HARLAND, C. - ROCHE, R. - STRAUSS, E., *Komentar Europske konvencije o ljudskim pravima prema praksi u Bosni i Hercegovini i Strasbourgu*, Sarajevo, 2003. (dalje – HARLAND), str. 115.

²⁵ Vidi MOLE, o. c., str. 12

²⁶ Prema odredbama čl. 10. Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, (*Službene novine* Federacije Bosne i Hercegovine br. 53/03.) sud je dužan provesti postupak bez odugovlačenja i sa što manje troškova, te onemogućiti svaku zlouparabu prava koja strankama pripadaju u postupku.

²⁷ Zakonska obveza, ne samo suda već i svih sudionika u parničnom postupku, jest da nastoje da se postupak provede bez odugovlačenja i sa što manje troškova i da se pri tome onemoguću svaka zloporaba prava koja strankama pripadaju u postupku. U protivnom stranci koja se savjesno ne koristi svojim pravima, pa stoga dođe do odugovlačenja postupka ne pripada pravo na naknadu parničnih troškova i pored toga što je uspjela u postupku (vidi presudu: Okružni sud u Titogradu, GŽ- 1050/80 od 10. 12. 1980.). Šire o tome KULENOVIĆ, Z. - MIKULIĆ, S. - MILIŠIĆ - VELIČKOVSKI, S. - STANIŠIĆ, J. - VUČINA, D., *Komentar Zakona o parničnom postupku u Federaciji Bosni i Hercegovini i Republici Srpskoj*, Sarajevo, 2005. (dalje – KULENOVIĆ), str. 24.

²⁸ Šire o tome TRIVA, S. - DIKA, M., *Građansko parnično procesno pravo*, Zagreb, 2004. (dalje – TRIVA-DIKA), str. 144.

²⁹ Vidi presudu od 10. 11. 1969. Stogmuller protiv Austrije st. 5., MOLE, o. c., str. 52.

Značenje zahtjeva za razumnim rokom je garancija da se putem sudske odluke okonča nesigurnost u kojoj se neka osoba nalazi u pogledu svog položaja po građanskom pravu. U predmetima koji se tiču utvrđivanja građanskih prava i obveza razdoblje koje se razmatra počinje teći s pokretanjem postupka.³⁰

Rok istječe kad je postupak okončan na najvišoj mogućoj razini, tj. kada je odluka konačna.³¹ U vezi s određivanjem građanskih prava i obveza, kao početak razdoblja može se općenito uzeti trenutak kad je dati postupak pokrenut,³² ili u kome je u okviru drugih postupaka, takvo pravo ili obveza spomenuto u obrani. Ako je prije sudskog postupka neka druga radnja, npr. upravna žalba,³³ ili zahtjev za formalnom potvrdom morao biti iznesen, početak se pomiče na trenutak te radnje.³⁴ Faza pregovora koja prethodi postupku međutim, ne računa se kao dio relevantnog razdoblja.³⁵

Kraj razdoblja koje treba uzeti u obzir trenutak je u kome je sud okončao neizvjesnost u vezi s pravnim položajem dotične osobe. To, dakle, nije u građanskom postupku trenutak kad počinje rasprava na sudu, već trenutak kad se na najvišoj instanci donese odluka ili kad je ona postala konačna.

2. Npr. hrvatski sustav zaštite prava na suđenje u razumnom roku uspostavljen je novelom Ustavnog zakona o Ustavnom sudu od 23. ožujka 2002. Prema tom sustavu pravo na suđenje u razumnom roku štiti se isključivo u postupku pred Ustavnim sudom. Taj se postupak pokreće ustavnom tužbom koja se može podnijeti prije iscrpljivanja bilo kojeg drugog puta pravne zaštite. Odlučujući o povredi tog prava, Ustavni sud može sudu pred kojim se vodi postupak odrediti rok u kojem mora donijeti odluku.³⁶ Kada se odredi dužina relevantnog razdoblja, mora se odlučiti treba li se to razdoblje smatrati razumnim.³⁷ Pojam razumno ne može se prosuđivati apstraktno već se mora procjenjivati u svjetlu okolnosti svakog pojedinačnog slučaja.

Europski sud je relativno brzo u presudi u predmetu *HORVAT protiv Hrvatske*, utvrdio da zaštita koja se osigurava pred hrvatskim sudovima nije učinkovito domaće pravno sredstvo, koje prema odredbi čl. 35. Konvencije, treba iskoristiti prije podnošenja zahtjeva Europskom sudu, te da stoga u Republici Hrvatskoj u odnosu na duljinu sudskog postupka, ne postoji učinkovita pravna zaštita u smislu čl. 13.³⁸ Kon-

³⁰ Parnični postupak pokreće se tužbom. Podnošenje tužbe sudu uzrokuje određene procesnopravne i građanskopravne učinke. Dostavom tužbe tuženiku zasniva se trostrani procesnopravni odnos između suda, tužitelja i tuženika. Od tog momenta parnica počinje teći – ona postoji *vis-lis pendent* (*litispendencija*), Vidi TRIVA - DIKA, o. c., str. 416. - 417.

³¹ Podrobnije o tome kod KULENOVIĆ, o. c., str. 149. - 150.

³² Vidi presudu od 23. 11. 1993., Scopelliti, A. 278., str. 8, presudu od 23. 3. 1978., Muti, A. 281-C, str. 56., presudu od 27. 10. 1994., Katte Klitsche de la Grange, A. 293-B., VAN DIJK, o. c., str. 417.

³³ Vidi presudu od 28. 6. 1978., Konig, A. 27., str. 33., izvještaj od 8. 3. 1982., Andorfer Tonwerke, 32 (1983.), *Ibid.*, str. 417.

³⁴ Vidi presudu od 9. 12. 1994., Schouten and Meldrun, A. 304., str. 24. 25., *Ibid.*, str. 417.

³⁵ Izvještaj od 7. 3. 1984. i presuda od 8. 7. 1986., Lithgow, A. 102., str. 120. i 72. i presudu od 23. 3. 1996., Phocas, 1996., koji se tiču između ostalog, pregovora, izriekom priznatih zakona, prije formalnog postupka eksproprijacije pred sudom. Sud je procijenio je li dužina prethodnog postupka bila razumna, *Ibid.*, str. 417.

³⁶ Šire o tome POTOČNJAK, Ž., *Zaštita prava na suđenje u razumnom roku – neki prijedlozi za unaprijeđenje hrvatskog sustava na temelju stranih iskustava*, Hrvatska pravna revija, Zagreb, 2005. (dalje – POTOČNJAK), str. 1.

³⁷ Pravo na suđenje u razumnom roku je pravo stranke sudskog postupka da sud o njenim pravima i obvezama odluči bez nepotrebnog odugovlačenja. Rok u kojem se sud mora odlučiti o pred njega iznesenom predmetu mora biti razuman, primjeren svim okolnostima slučaja o kome se radi. *Ibid.*, str. 2.

³⁸ Čl. 13. Konvencije - Pravo na djelotvoran pravni lijek: Svatko čija su prava i slobode, priznata ovom Konvencijom, narušena ima pravo na djelotvoran pravni lijek pred nacionalnim vlastima, čak i onda kad su povredu ovih prava učinile osobe u vršenju službene dužnosti. KURS LJUDSKIH PRAVA; o. c., str. 5.

vencije.³⁹ Utoliko je osobama koje su tvrdile da im je pred hrvatskim sudovima povrijeđeno pravo na suđenje u razumnom roku omogućen pristup Europskom sudu i bez iscrpljivanja domaćih pravnih sredstava.⁴⁰

Pretpostavke pod kojima se može podnijeti ustavna tužba utvrđene su u čl. 62. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske (pročišćeni tekst, *Narodne novine* br. 49/02) koji glasi da svatko može podnijeti Ustavnom sudu ustavnu tužbu ako smatra da mu je pojedinačnim aktom tijela državne vlasti, tijela jedinice lokalne ili regionalne samouprave ili pravne osobe s javnim ovlastima kojim je odlučeno o njegovim pravima i obvezama ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela, povrijeđeno ljudsko pravo ili temeljna sloboda zajamčena Ustavom. Ako je zbog povrede ustavnih prava dopušten drugi pravni put, ustavna tužba može se podnijeti, tek nakon što je taj put iscrpljen. Iznimka: Ustavni sud će pokrenuti postupak po ustavnoj tužbi i prije no što je iscrpljen pravni put, u slučaju kad o pravima i obvezama stranaka ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela, nije u razumnom roku odlučio sud ili u slučaju kad se osporenim pojedinačnim aktom grubo vrijeđaju ustavna prava, a potpuno je razvidno da bi nepokretanjem ustavnosudskog postupka za podnositelja mogle nastati teške i nepopravljive posljedice.⁴¹

Države ugovornice često se pozivaju na činjenicu da podnositelj predstavke nije iscrpio sva domaća pravna sredstva, pa predlažu odbijanje predstavke kao neprihvatljive. No podnositelji predstavki se često u ovakvim situacijama pozivaju na činjenicu da domaći organi vlasti pretjerani dugo vode postupak, tako da je apsolutno neizvjesno kad će biti završen. Iako je uvjet pristupa Sudu za ljudska prava da su iscrpljena sva domaća pravna sredstva pred domaćim sudovima, stranka će se ne samo moći obratiti Sudu već i dobiti spor, ako je postupak u takvoj fazi i u takvom kašnjenju da doista postaje upitno hoće li ikad stranka imati konačnu odluku. U ovakvim situacijama podnositelj zahtjeva mora dokazati da je u domaćem postupku iskoristio svaki mogući pravni lijek da ubrza postupak. Tako Sud od vlasti dotične države traži da suspendira domaći postupak dok se dočeka odluka Suda.⁴² Dakle, za procjenu razumnog roka uzima se u obzir i faza u kojoj se sudski postupak našao u tom trenutku.⁴³

Pravu na pravično suđenje, osobito u dijelu koji se odnosi na suđenje u razumnom roku, Ustavni sud Republike Hrvatske posljednjih nekoliko godina posvećuje punu pozornost. O tome najbolje svjedoči više od sto odluka Ustavnog suda o usvajanju ustavnih tužbi zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku.⁴⁴

³⁹ Vidi presudu Horvat protiv Hrvatske od 26. 7. 2001., podnositeljica Ankica Horvat je tvrdila da protivno čl. 6. st. 1. Konvencije, građanski postupak koji je pokrenut nije bio okončan u razumnom roku, te da protivno čl. 13. Konvencije nije imala na raspolaganju djelotvorno pravno sredstvo u odnosu na duljinu tog postupka. *Ibid.*, str. 3.

⁴⁰ Šire o tome POTOČNJAK, o. c., str. 3.

⁴¹ Vidi MRŠIĆ, G., *Neki slučajevi podnošenja ustavne tužbe prije iscrpljenog pravnog puta*, Hrvatska pravna revija, Zagreb, 2004. (dalje – MRŠIĆ), str. 48.

⁴² Vidi presudu Europskog suda u predmetu HORVAT protiv Hrvatske, presuda o zahtjevu br. 51585/99. od 26. 7. 2001. S obzirom da je čl. 59. st. 4. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske iz 1999. godine predviđao da se zbog nedonošenja akta ustavnosudski postupak može pokrenuti samo iznimno i to ako se grubo vrijeđaju ustavna prava i slobode te ako podnositelju prijeti nastup teških i nepopravljivih posljedica. Europski sud je u tom predmetu ocijenio da takav postupak nije učinkovito pravno sredstvo za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku. Vidi POTOČNJAK, o. c., str. 2. - 5.

⁴³ Šire o tome MOLE, o. c., str. 54.

⁴⁴ Pitanjem utjecaja zakonske intervencije u sudski postupak u tijeku na ostvarenje prava zajamčenih u čl. 6 st. 1. Konvencije, Europski sud se bavio, koliko nam je poznato u nekoliko posebno značajnih presuda. ...

3. Postojeća zakonska rješenja u Bosni i Hercegovini izričito propisuju da je sud obavezan provesti postupak bez odugovlačenja i spriječiti svaku zloporabu prava.⁴⁵ U vezi s navedenim zanimljiva je Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine br. U6/00. od 25. 2. 2002. U ovom predmetu je Ustavni sud ukinuo sve odluke nižestupanijskih sudova u Republici Srpskoj, uključujući i odluku Vrhovnog suda Republike Srpske, kojim su oni prekinuli postupak, odnosno odbijali nastavak postupka po zahtjevu za povrat u posjed nekretnine. Ovakve odluke su temeljene na činjenici da je u tijeku upravni postupak. Sud je izjavio: nema indikacija kada bi se upravni postupak, koji je bio razlog odbijanja, mogao okončati. U ovim okolnostima prava podnositelja iz čl. 6. Konvencije na sudsko odlučivanje u razumnom roku nije bilo ispoštovano. Ova odluka pokazuje da je moguće obratiti Ustavnom sudu, iako nisu iscrpljena sva domaća pravna sredstva.⁴⁶ Problem s aspekta suđenja u razumnom roku moglo bi stvarati ponašanje drugostupanijskih sudova u Bosni i Hercegovini, koji u pravilu predmet vraćaju na ponovno suđenje prvostupanijskom sudu, iako im zakon daje mogućnost da ga i sami riješe, i na taj način produžuju rok suđenja. Ustavni sud Bosne i Hercegovine ima prizivnu nadležnost za pitanja koja se pojave na osnovi presuda bilo kojeg suda u Bosni i Hercegovini. U skladu s Ustavom, Ustavni Sud ima ulogu zaštitnika temeljnih ljudskih prava pobrojanih u Konvenciji. Ukoliko Ustavni sud ustanovi da je vaš zahtjev dopustiv, on može postupiti na dva načina.

Prvo, sud može odlučivati o meritumu slučaja i obavijestiti o svojoj odluci nadležne entitetske vlasti. U tom slučaju vlasti su obvezne postupiti po odluci Ustavnog suda.

Drugo, Ustavni sud može proglasiti osporenu presudu nevažećom i vratiti slučaj sudu koji je donio presudu na ponovni postupak. U tom slučaju niži sud je dužan donijeti novu odluku i postupati u skladu s odlukom Ustavnog suda o povredi ljudskih prava i sloboda podnositelja prijave. U slučaju da niži sud ne postupi u skladu s odlukom Ustavnog suda, podnositelj zahtjeva može podnijeti novi zahtjev, o kojem onda Ustavni sud odlučuje u meritumu. Zahtjev treba biti podnesen sudu u roku od 60 dana od dana kada ste primili posljednju presudu ili odluku. Nužno je da podnositelj zahtjeva iscrpi sva pravna sredstva na raspolaganju prije obraćanja Ustavnom sudu. To znači da, ako još uvijek imate mogućnost da se obratite nekom drugom organu ili sudu na razini države ili entiteta, trebate to uraditi.

Međutim, potrebno je da obraćanje tom organu ili sudu bude *djelotvorno*. Ukoliko smatrate da pomoć tog organa ili suda ne bi bila djelotvorna, za vas bi ipak moglo biti korisno da se obratite Ustavnom sudu, iako sve pravne opcije nisu iskorištene.⁴⁷

...To su presude u slučajevima: Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis protiv Grčke, The National and Provincial Buildings Society protiv Velike Britanije i Immobiliare Saffi protiv Italije. Šire o tome POTO-ČNJAK, Ž., *Pravo na sud, pristup sudu i suđenje u razumnom roku u slučaju intervencije zakonodavca u sudske postupke u tijeku*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci br.2., Rijeka, 2004. (dalje – PRAVO NA SUD), str. 828. - 830.

⁴⁵ No isto tako mnogi faktori pojedinih zakonskih propisa, parnični postupak i sl., neažurnost i/ili opterećenost sudova i sl. izravno utječu na produženje roka suđenja. Navedimo odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine br. 23/03. od 2. 2. 2001. godine koja govori o suđenju u razumnom roku, ali i o mješanju izvršne vlasti u sudsko pitanje neovisnosti suda. U ovom predmetu je podnositeljica zahtjeva vodila sudski postupak za naknadu štete nastaloj na automobilu nakon prometne nezgode. Sud je utvrdio da je tijekom postupka Vlada Republike Srpske donijela Odluku kojom se prekidaju svi postupci koji se tiču zahtjeva za naknadu štete protiv sljednika osiguravajućih društava na temelju polica osiguranja koje su zaključile prije 4. 4. 1992. godine. Na temelju ove odluke postupak je pred općinskim sudom prekinut. Pogledaj MOLE, o. c., str. 56. - 57.

⁴⁶ Vidi file://D:/GLASILA/0GB05025.HTM

⁴⁷ Vidi <http://www.ustavnisud-ba/>,

Prema odredbi čl. 16. Općih pravila postupka Ustavnog Bosne i Hercegovine određeno je da Ustavni sud može razmatrati zahtjeve samo ako su protiv presude, odnosno odluke koja se njome pobija, iscrpljeni svi učinkoviti pravni lijekovi, mogući prema zakonu i ako se podnose u roku od 60 dana od dana kada je podnositelj zahtjeva primio odluku o posljednjem učinkovitom pravnom lijeku kojeg je koristio. Ustavni sud može *iznimno* razmatrati zahtjev i kad nema odluke⁴⁸ mjerodavnog suda, ukoliko zahtjev ukazuje na ozbiljna kršenja prava i temeljnih sloboda koja štite Ustav Bosne i Hercegovine ili međunarodni dokumenti koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini.⁴⁹

3.1.1. Razlozi koje treba razmotriti u vezi s razumnim rokom

Kada se procjenjuje je li relevantno razdoblje razumno,⁵⁰ Sud naročito primjenjuje, prema uspostavljenoj sudskoj praksi,⁵¹ tri kriterija: složenost predmeta, ponašanje podnositelja predstavke i ponašanje relevantnih vlasti.⁵²

Četvrti činitelj, koji je prije smatran relevantnim, je - što je u predmetu od posebne važnosti za podnositelja prijave - u skladu s podneskom koji govori o posebnoj pažnji.⁵³

U presudi DEUMELAND protiv Njemačke Sud je ustanovio da «sve u svemu, ovaj sudski postupak je trajao skoro više od 7 godina. Kolika god je bila vrijednost zahtijevane beneficije, razdoblje te dužine je nenormalno za okolnosti, posebice imajući u vidu da se u predmetima socijalne zaštite zahtijeva posebna ažurnost. Točno je da je razmatrano razdoblje podijeljeno u 6 različitih faza, koje su odgovarale istom broju postupaka, kao i da odgovornosti za dužinu trajanja postupka u velikom stupnju leži na samome gospodinu Deumelandu. Ipak, određeni broj odgoda može se pripisati nadležnim sudovima, prvenstveno na berlinskom Socijalnom sudu i berlinskom Apelacijskom socijalnom sudu (drugi postupak). Kao rezultat tih odgoda, promatranih zajedno i kumulativno, predmet podnositelja predstavke nije bio razmatran u razumnom roku, što je zahtjev čl. 6. Konvencije. Prema tome, došlo je do kršenja tog članka».⁵⁴

⁴⁸ Pogledaj odluku Ustavnog suda br. U6/00. od 25. 2. 2002., Sarajevo - Podnositelji zahtjeva su podnijeli tužbu Osnovnom sudu u Banja Luci za povrat u posjed svoje kuće, ali je taj sud rješenjem br. P4379/96. od 25. 6. 1997. prekinuo postupak do okončanja upravnog postupka koji se vodi pred Ministarstvom za izbjeglice i raseljene osobe. Povodom žalbe Okružni sud u Banjoj Luci je 17. 3. 1998. donio rješenje br. GŽ-949/97. kojom je žalbu odbio i potvrdio rješenje Osnovnog suda. Protiv rješenja Okružnog suda podnositelji zahtjeva su podnijeli reviziju Vrhovnom sudu Republike Srpske i ovaj sud je reviziju odbacio rješenjem br. Rev-109/99. Ustavni sud je zaključkom ustanovio: U ovim okolnostima pravo podnositelja zahtjeva iz čl. 6. Konvencije na sudsko odlučivanje u razumnom roku nije bilo ispoštovano. Predmet stoga treba vratiti Osnovnom sudu, koji bez čekanja na okončanje bilo kakvih upravnih postupaka, mora nastaviti i meritornim razmatranjem predmeta donijeti odluku bez odlaganja. Odluka Ustavnog suda BiH br. U6/00., Godina VI - broj 10, Vidi [file://D/GLASILA/OGB10019.htm](http://D/GLASILA/OGB10019.htm).

⁴⁹ Vidi <http://www.ustavnisud.ba/>,

⁵⁰ Razumnost dužine postupka koji spada u oblast čl. 6. Konvencije mora se procijeniti u svakom pojedinačnom slučaju prema specifičnim okolnostima. Vidi presudu Bucholz od 6. 5. 1981. Serija A br. 42., str. 15., presudu Konig od 28. 6. 1978., Serija A br. 27., str. 34. - 40., Šire o tome DUTERTRE, G. - VAN DER VALDE, J., *Ključni izvodi iz izbora presuda Europskog suda za ljudska prava i odluka i izvještaja Europske Komisije za ljudska prava*, Vijeće Europe, 1998., str. 89.

⁵¹ Šire o tome *Izvod iz sudske prakse Europskog suda za ljudska prava*, Vijeće Europe, Sarajevo, 2001., (dalje - SUDSKA PRAKSA), str. 421. - 791.

⁵² Vidi Odluku Ustavnog suda Republike Hrvatske br. U-III-A-666/2002., Zagreb, 13. 12. 2002., *Narodne novine* Republike Hrvatske, br. 9. od 17. 1. 2003.

⁵³ Pogledaj VAN DIJK, o. c., str. 419.

⁵⁴ Vidi SUDSKA PRAKSA, o. c., str. 561. - 581.

3.1.1.1. Složenost predmeta

Svi aspekti predmeta su relevantni u procjeni njegove složenosti. No pitanje je li predmet kompleksan, teško je općenito odgovoriti.⁵⁵ Složenost može biti u vezi s činjenicama ali i pravnim pitanjima.⁵⁶ Sud daje značenje izvjesnom broju činitelja poput npr. prirode činjenica koje treba utvrditi,⁵⁷ broja optuženih osoba i svjedoka,⁵⁸ potrebi da se pribavi spis sa suđenja koje je obavljeno u drugoj zemlji, povezanost s drugim predmetima i intervencija drugih osoba u postupku.⁵⁹

Ombudsmen i Dom za ljudska prava Bosne i Hercegovine razmatrali su veći broj slučajeva radi utvrđivanja složenosti i nisu našli da je ijedan od sljedećih slučajeva prekomjerno složen:

Utvrđeno je da postupak koji se odnosi, na inter alia, primjenjivost zakona iz oblasti radnih odnosa na predmet podnositelja žalbe, zajedno s utvrđivanjem određenih činjenica u pogledu plaća podnositelja žalbe, nije složen.⁶⁰ U postupku u kome se tražilo da se iseli bespravni korisnik, postupak koji ne uključuje nikakvo pravno pitanje, Ombudsmen je ustanovio da je to postupak koji se brzo izvodi.⁶¹ Predmet koji se tiče povrata u posjed stana, na kojem je podnositelj žalbe bio nositelj stanarskog prava, po Ombudsmenu nije složen postupak.⁶²

3.1.1.2. Ponašanje podnositelja prijave

Ako je podnositelj prijave uzrok kašnjenja, to će oslabiti njegovu žalbu. Međutim, od podnositelja se ne može zahtijevati da aktivno surađuje u postupku koji bi mogao dovesti do njegove osude. Ukoliko podnositelj nastoji ubrzati postupak, ovo će se uzeti u njegovu korist. Stranka u postupku se ne može kriviti što koristi svoje pravo na žalbu.⁶³ U građanskim predmetima strože se pristupa kašnjenjima za koja su odgovorne stranke u postupku, ali obično se podnositelj predstavke optužuje za iskorištavanje prava na žalbu.⁶⁴

Sud za ljudska prava je u predmetu *Union Alimentaria Sanders S. A. protiv Španjolske* izjavio da je dužnost podnositelja samo pokazati revnost u poduzimanju koraka koji su za njega relevantni, uzdržati se od taktike odgađanja i iskoristiti što je u domeni domaćeg prava dopušteno u smislu skraćivanja postupka.⁶⁵

⁵⁵ Tako VAN DIJK, o. c., str. 62.

⁵⁶ Vidi presudu od 27. 10. 1994. *Katte Klitsche de la Grange protiv Italije*, st. 62. Šire o tome MOLE, o. c., str. 57.

⁵⁷ Vidi presudu od 19. 2. 1991. *Triggiani protiv Italije*, st. 17., *Ibid.*, str. 57.

⁵⁸ Vidi presudu od 19. 2. 1991. *Angelucci protiv Italije*, st. 15. i 27., *Ibid.*, str. 58.

⁵⁹ Šire o tome VAN DIJK, o. c., str. 419.

⁶⁰ Ombudsmen za ljudska prava BiH, predmet br. (B) 30/96. *Klečević protiv Republike Srpske*. Izvještaj od 20. 6. 1997. godine, str. 55., Vidi HARLAND, o. c., str. 152.

⁶¹ Ombudsmen za ljudska prava BiH, predmet br. (B) 6/96., *Jurišковиć protiv Republike Srpske*. Izvještaj od 9. 4. 1998. st. 9. *Ibid.*, str. 152.

⁶² Ombudsmen za ljudska prava BiH, predmet br. (B) 102/96. R. I. *Protiv Republike Srpske*. Izvještaj od 29. 9. 1999. st. 5. *Ibid.*, 152.

⁶³ Šire o tome MOLE, o. c., str. 57.

⁶⁴ U predmetu *Čuturić protiv Republike Srpske*, Dom za ljudska prava BiH je naveo sljedeće: Na osnovu informacija koje je Dom dobio, ne čini se da se bilo koji postupak podnositelja prijave može smatrati odgovornim za odgađanje postupka. Vidi HARLAND, o. c., str. 154.

⁶⁵ Vidi presudu *Union Alimentaria Sanders S. A. protiv Španjolske*, st. 35. Šire o tome kod MOLE, o. c., str. 57.

Sud obraća pozornost i na poseban interes koji podnositelj predstavke može imati zbog toga što se interes podnositelja uzima u obzir prilikom ocjenjivanja je li garancija razumnog roka zadovoljena. Očekuje se da će se kazneni postupci općenito rješavati brže od građanskih, naročito kada je okrivljena osoba u pritvoru prije suđenja.

Ako se vratimo na zahtjev razumnog roka po čl. 6. st. 1. Konvencije u vezi s građanskim postupcima, vidjet ćemo da i oni mogu zahtijevati ekspeditivnost vlasti, posebno ako je postupak od ključne važnosti za podnositelja i/ili ako ima posebno značenje ili se ne može izmijeniti. U predmetu koji se odnosi na starateljstvo nad djecom u slušaju Hokkanen protiv Finske Sud je zaključio da osnovno da se predmet koji se odnosi na starateljstvo rješava brzo.⁶⁶ U predmetu Ignaccolo - Zennide protiv Rumunjske, Sud je naglasio da odluke u vezi s djecom ne smiju biti određivane samo pukim protjecanjem vremena.⁶⁷

Posebni predmeti koji mogu zahtijevati *posebnu pažnju*, kako bi presuda bila donesena u razumnom roku, obuhvaćaju sporove koji se tiču radnih odnosa i mirovina, te sporovi koji se tiču osoba koje su se zarazile virusom HIV-a, nakon primljene transfuzije. Ombudsmen podsjeća da se u određenim slučajevima u obzir mora uzeti i ono što je od posebne važnosti za podnositelja žalbe u parničnom postupku.⁶⁸

3.1.1.3. Odgađanja koja se pripisuju državi

Što se tiče trećeg kriterija - ponašanja vlasti – nastojanja sudske vlasti u cilju što bržeg postupka igraju važnu ulogu.⁶⁹ Ponašanje domaćih vlasti cijeni se i kroz nastojanja sudske vlasti da okonča što brže i pravilnije postupak.⁷⁰ Kada se određuje je li ispoštovana garancija razumnog roka, u obzir se uzimaju samo kašnjenja koja se mogu pripisati državi. Država je odgovorna za kašnjenja koja su prouzrokovali upravni ili sudski organi.⁷¹

U tom smislu na sudu leži posebna obveza da se pobrine da svi koji igraju ulogu u postupku daju maksimum, da bi se izbjegla nepotrebna kašnjenja.⁷² Preopterećenje sudskih organa obično se uzima kao opravdanje za kašnjenja.⁷³ U predmetu Capuano protiv Italije vlada Italije je skrenula pozornost na činjenicu da su za odlaganja postupka u prvoj instanci, koja su trajala više od 6 godina, odgovorni vještaci koji su prekasno dali svoje mišljenje. Sud je smatrao da je dotični sud odgovoran za kašnjenje u pripremi mišljenja vještaka.⁷⁴ Sud mora stvoriti uvjete vještaku da može vještačiti.⁷⁵ U predmetu Idrocalce i predmetu Tummineli Sud je došao do istog zaključka u vezi s odlaganjem saslušanja vještaka.⁷⁶ Kod odlaganja saslušanja svjedoka nema opravdanja, jer sud i po-

⁶⁶ Presuda od 23. 9. 1994., Hokkanen protiv Finske, st. 72. *Ibid.*, str. 59.

⁶⁷ Presuda od 25. 1. 2000. Ignaccolo-Zennide protiv Rumunjske. *Ibid.*, str. 59.

⁶⁸ Nibbio protiv Italije, presuda Europskog suda od 26. 2. 1992. Serija A br. 228-A., predmet X protiv Francuske, presuda od 31. 3. 1992., Serija A br. 234-C. Vidi HARLAND, o. c., str. 160.

⁶⁹ Vidi VAN DIJK, o. c., str. 420.

⁷⁰ Šire o tome MOLE, o. c., str. 60.

⁷¹ *Ibid.*, str. 60.

⁷² Pogledaj VAN DIJK, o. c., str. 420.

⁷³ Tako i šire o tome HARLAND, o. c., str. 156.

⁷⁴ Vidi VAN DIJK, o. c., str. 420.

⁷⁵ Vidi presudu od 25. 6. 1987., MOLE, o. c., str. 60.

⁷⁶ Presuda od 27. 2. 1992., Idrocalce br. A-229. i presuda Tummineli br. A-231. Šire o tome VAN DIJK, o. c., str. 420.

licija, dakle država, imaju zakonske mjere za pronalaženje i privođenje svjedoka.⁷⁷ U predmetu Matić protiv Federacije Bosne i Hercegovine Dom je ustanovio da sudski postupak u vezi s povratom imovine na stanu koji je trajao 3 godine i 6 mjeseci - prvostupanjski sud, zatim žalba, potom ponovno vraćanje na prvostupanjski sud - predstavlja povredu čl. 6. st. 1. zbog dužine trajanja postupka.⁷⁸

U razmatranju predmeta u odnosu na dužinu trajanja postupka Sud je vodio o načelu ispravnog izvršenja pravde, tj. rješavaju li domaći sudovi u skladu sa svojim obvezama predmete koji su im dostavljeni. Sud je jasno stavio na znanje da nastojanja sudskih vlasti da ubrzaju postupak što je moguće više, igraju ulogu u osiguravanju podnositeljima garancija sadržanih u čl. 6. Konvencije. Kašnjenja koja su organi u Strasbourgu smatrali da se mogu pripisati državi uključuju, u građanskim parnicama, odlaganje postupka do donošenja odluke u drugom predmetu, kašnjenje u vođenju rasprave od strane suda ili u podastiranju dokaza od strane države, ili kašnjenja u proceduri sudskog registra ili drugih administrativnih organa.⁷⁹

4. ZALJUČAK

Filozofija prirodnog prava nadživjela je stoljeća, da bi se danas, kao racionalna koncepcija, predstavila imenom ljudskih prava i sloboda čovjeka u kodificiranom mozaiiku dokumenata.⁸⁰ Pravo na pravično suđenje u razumnom roku jedno je od osnovnih prava, zagaranirano u čl. 6. Konvencije. Europski sud, kao institucija Vijeća Europe, ustanovljen je i djeluje kao stalni sud, na temelju Europske konvencije, radi osiguranja poštivanja obveza koje su države članice Vijeća Europe preuzele tom Konvencijom i dodatnim protokolima.⁸¹

Sudski postupak, naime, mora uvažiti dvije suprotne potrebe: potrebu da se potpuno i istinito utvrde sve važne činjenice, što uvijek iziskuje dosta vremena i troškova i potrebu da se što brže i jeftinije provede postupak.⁸² Prema načelu ekonomičnosti sud je dužan nastojati da se postupak provede bez odugovlačenja i sa što manje troškova.⁸³

Pojam razumnog roka subjektivne je prirode i mora se razmatrati u svakom pojedinačnom slučaju uzimajući u obzir složenost predmeta, način na koji se vlast odnosila prema predmetu, oblici tužiteljeva ponašanja koji su mogli pridonijeti odlaganju i posebne okolnosti koje mogu opravdati produženje postupka.⁸⁴ Postoji opći interes koji je ujedno i zahtjev pravičnog suđenja da se dođe do pravične odluke u razumnom roku.⁸⁵

⁷⁷ Šire o tome MOLE, o. c., str. 60.

⁷⁸ Dom za ljudska prava BiH, predmet br. CH/97/93, Matić protiv Federacije Bosne i Hercegovine, odluka o prihvatljivosti merituma uručena 11. 6. 1999. Vidi HARLAND, o. c., str. 156.

⁷⁹ Presuda od 13. 7. 1982. Zimmerman i Steiner protiv Švicarske od 10. 7. 1984. Vidi MOLE, o. c., str. 61.

⁸⁰ Vidi *Deklaraciju kopaoničke škole prirodnog prava*, Kopaonik, 2002., str. 11.

⁸¹ Šire o tome TRIVA-DIKA, o. c., str. 79.

⁸² Vidi KANDARE-ČIZMIĆ, o. c., str. 42.

⁸³ Pogledaj DIKA, M.-ČIZMIĆ, J., *Komentar Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2000., str. 55.

⁸⁴ Vidi KURS LJUDSKIH PRAVA, o. c., str. 54.

⁸⁵ Jedna engleska poslovice kaže: *Justica delayed, justica denied* (Odgodena pravda, osporena pravda), koje značenje ima i francuska poslovice: *Justica retive, justica fautive*. Upravo zbog toga, očita je namjera da se sudske odluke donesu bez bilo kakvog odugovlačenja. Vidi EUROPSKO PRAVO LJUDSKIH PRAVA, o. c., str. 95.

Pretpostavka prava građana na pristup sudu je mogućnost građana da dobiju cjelovitu obavijest o načinu na koji sudski sustav djeluje, te je stoga nužno da se u državama članicama Vijeća Europe uvedu razne mjere kojima se protok informacija može osigurati.

Savjetodavno vijeće sudaca Europe (SVSE) je savjetodavno tijelo pri Vijeću ministara Vijeća Europe koje razmatra pravo na pravično suđenje u razumnom roku.⁸⁶ Važno je naglasiti da suđenje u razumnom roku nije samo stvar svakog pojedinog suca u svakom pojedinom predmetu koji se pred njim nalazi već je udovoljavanje ovom visokom zahtjevu Konvencije, prije svega cilj i obveza svake zemlje članice, zbog čega se upravo u mnogim judikatima Suda ističe mišljenje da su države dužne osigurati svoje sudbene sustave na način da se poštuju zahtjevi i kriteriji čl. 6. Konvencije.⁸⁷

Hrvatski sustav zaštite prava na suđenje u razumnom roku uspostavljen novelom Ustavnog zakona o Ustavnom sudu iz 2002. godine štiti ovo pravo isključivo pred Ustavnim sudom. Taj se postupak pokreće ustavnom tužbom koja se može podnijeti prije iscrpljivanja bilo kojeg drugog puta pravne zaštite.⁸⁸

U drugim europskim zemljama je ovo pravo regulirano na različite načine. Tako u Austriji postoji djelotvorni nacionalni sustav ubrzanja sudskih postupaka. Sustav ubrzanja sudskih postupaka uređen je odredbama čl. 91. - austrijskog Zakona o sudovima (Gerichts-organisationsgesetz).⁸⁹ Slovački sustav zaštite prava na suđenje u razumnom roku sličan je hrvatskom. U Slovačkoj je pravo na suđenje bez nepotrebnih zastoja zajamčeno Ustavom te se štiti ustavnom tužbom.⁹⁰ Španjolski pravni sustav poznaje dvojak mehanizam zaštite od dugotrajnih postupaka pred sudom - pravo na suđenje u razumnom roku zajamčeno je Ustavom, a naknada štete koju je stranka pretrpjela zbog nerazumne duljine postupka traži se pred upravnim tijelima-Ministarstvom pravosuđa.⁹¹ U Italiji od 1999. godine načelo poštenog suđenja postalo je ustavno načelo. Kako bi se pružilo sredstvo zaštite tog ustavnopravnog jamstva, 2001. godine donijet je Zakon Pinto koji detaljno razrađuje pretpostavke i način ostvarivanja prava na pravičnu naknadu zbog prekoračenja razumnog roka.⁹²

U Bosni i Hercegovini ovo načelo kao ustavno načelo je razrađeno u Poslovniku o radu Ustavnog suda iz 1999. godine koji u čl. 16. st. 3. određuje da Ustavni sud može *iznimno* razmatrati zahtjeve i kad nema odluke mjerodavnog suda, ukoliko zahtjev ukazuje na ozbiljna kršenja prava i sloboda koje štiti Ustav i međunarodni dokumenti. Bosna i Hercegovina se nalazi u situaciji u kojoj se nalazila Republika Hrvatska s Ustavnim

⁸⁶ Pravo na pravično suđenje u razumnom roku nisu samo problemi naše zemlje, već se u različitim pojavnim oblicima javljaju u gotovo svim europskim zemljama. Vidi SESSA, Đ., *Savjetodavno vijeće sudaca Europe-mišljenje o pravičnom suđenju unutar razumnog roka i ulozi suca u postupku*, Hrvatska pravna revija, god. V., Zagreb, 2005., str. 14.

⁸⁷ *Ibid.*, str. 14.

⁸⁸ Zbog neučinkovitosti hrvatskih sudova naglo raste broj ustavnih tužbi zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku. Vidi POTOČNJAK, o. c., str. 1.

⁸⁹ Tim je odredbama predviđeno da ako sud odugovlači s donošenjem neke procesne odluke, svaka stranka postupka može putem tog suda, uputiti zahtjev neposredno višem sudu da odredi rok u kojem se određena procesna radnja mora provesti. *Ibid.*, str. 7.

⁹⁰ Vidi GRDINIĆ, E., *Mehanizmi zaštite prava na suđenje u razumnom roku-komparativni prikaz*, Hrvatska pravna revija, god. V., Zagreb, 2005. (dalje – GRDINIĆ), str. 3.

⁹¹ *Ibid.*, str. 4.

⁹² Vidi POTOČNJAK, o. c., str. 8.

zakonom o Ustavnom sudu iz 1999. godine, po kojem nije bilo djelotvorne zaštite i javio se veliki broj predmeta u vezi s povredom prava na suđenje u razumnom roku pred Sudom za ljudska prava. Zbog toga i u Bosni i Hercegovini treba pristupiti donošenju Ustavnog zakona ili zakona koji bi adekvatno štitio ovo pravo ili nekom drugom mehanizmu osiguranja prava na suđenje u razumnom roku.

RIGHT TO A FAIR TRIAL WITHIN A REASONABLE TIME

Summary

Everyone has the right of trial within a reasonable time which means that the Court makes decisions about civil rights and obligations considering the Article 6 (1) of European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms (Convention). The author wants to point the importance of the Article because the society and individuals are interested in efficient and fast trials which are involved in.

Three factors are normally listed as being relevant in determining whether the proceedings have taken too long: the complexity of the case, the conduct of the applicant, the conduct of the State in question.

To make a fair decision within a reasonable time is actually the general interest of the fair trial. Right to a fair trial within a reasonable time is the constitutional principle in Bosnia and Herzegovina. According to the Constitution Constitutional Court has a the protective role of this fundamental principle.

Key words: right to a fair trial, reasonable time, the complexity of the case, the conduct of the applicant, the conduct of the State in question.